

M. TVLLI CICERONIS *DE LEGIBUS LIBER TERTIVS**

Превод од латински:
Елена Весова Колоска
elenium77@yahoo.com

I

Марк: Значи, како што решив, ќе го следам оној божествен маж кого, трогнат од некакво восхитување, можеби го фалам и почесто отколку што е потребно.

Атик: Јасно е дека говориш за Платона.

Марк: Токму за него, Атик.

Атик: Него навистина не ќе можеш ниту многу жестоко, ниту пак многу често да го фалиш. Впрочем, дури и оние моите,^[1] кои не сакаат да се фали никој друг освен нивните, ми попуштаат да го уважувам според своја волја.

Марк: Жими Херкула, правилно постапуваат. Имено, што е повредно од твојата истенченост? Ми се чини дека твојот начин на живот и начин на зборување го достигнал оној многу тешко остварлив спој меѓу строгоста и кроткоста.

Атик: Навистина се радувам што те прекинав, затоа што ми понуди такво извонредно сведоштво од твоето мислење. Но, продолжи, како што започна.

Марк: Значи, да го пофалиме ли законот онака, како што само нему му прилега?

Атик: Токму така, на ист начин како што си говорел и за законот во религијата.

Марк: Значи, јасна ви е моќта на врховната управа^[2]; таа го управува и однапред го определува она што е правилно, корисно и сродно со законите. Како што законите управуваат со врховната управа, така и таа управува со народот, па затоа искрено може да се каже дека врховната управа е закон кој говори, а законот пак е безгласна врховна управа.

Ништо не се согласува до таа мера со природните закони и барања - кога го велам ова, сакам да се подразбере дека мислам на законот - како власт, без кое не би можел да опстои ниту еден дом, ниту една држава, народ, па ниту целиот човечки род, целата природа и самиот свет. Зашто и светот му се покорува на бога, а нему пак морето и земјата, додека животот човечки им се потчинува на заповедите на највисокиот закон.

II

Да преминам на она што нѝ е поблиско и попознато: сите стари народи некогаш им се покорувале на кралевите. Тој вид на власт најпрво им се доверувал кај најправедните и најмудрите луѓе - а тоа најмногу имало значење за нашата држава сè додека управувала кралската власт - потоа едноподруго преминувала од поколение на поколение, а така е останато и кај оние, кои сега владеат. Оние, на коишто што не им се допаѓала кралската власт, не одбивале да се покоруваат воопшто, туку не сакале да му се покоруваат секогаш на еден ист човек. Бидејќи јас им ги припишувам законите на слободните луѓе и бидејќи претходно сум го искажал своето мислење за најдобра држава низ шест книги,[3] овие закони ќе ги приспособам на она државно уредување, кое го оценив како правилно.

Значи, има потреба од магистрати, бидејќи без нивната разборитост и внимателност не може да постои една држава; целата сразмерност во државата е поврзана со нивната поделба. Не треба само ним да им се определи начинот на кој ќе владеат, туку и на граѓаните треба да им се каже на кој начин ќе се покоруваат. Затоа што оној кој добро владее, нужно е некогаш и да се потчинувал, а оној кој скромно се покорува, се чини дека е достоин некогаш и самиот да завладее. Поради тоа потребно е оној кој е потчинет истовремено и да се надева дека некогаш ќе завладее, а оној кој заповеда - да помисли дека за кусо време ќе треба и тој да се потчини некому. Законите не ги напишав само за граѓаните да им се покоруваат и да ги слушаат, туку за да ги почитуваат и да ги сакаат магистратите, исто како што и Харонда[4] постапил во своите закони; а нашиот Платон, пак, рекол дека како што Титаните[5] се род кој се кренал против боговите, таков род ќе бидат и оние, кои ќе им се спротивстават на магистратите. Бидејќи е тоа така, ако се согласувате, ќе преминам на самите закони.

Атик: Секако дека тоа ми се допаѓа.

III

Марк: Нека биде државата праведна, а граѓаните нека се покоруваат со почит и без приговор. Магистратот нека го скроти непослушниот и виновен граѓанин со парична казна, окови или камшикување, освен ако тоа не го забрани еднаква или поголема власт или народ; од нив нека биде предизвикан.[6] Кога магистратот ќе пресуди, народот јавно нека расправа за донесената казна. Во војна, да не постои предизвикување на оној кој заповеда, туку сè што ќе биде наложено од оној кој ја води војната, право нека биде одредено.

Повеќето нека бидат помали магистрати поделени според правната положба. Во војна, нека им заповедуваат на потчинетите и нека им бидат трибуни. Во мир, да го чуваат државниот имот, да ги набљудуваат виновниците кои се во окови, да казнуваат со смртна казна, во име на државата нека ги обележуваат бакарните, сребрените и златните монети, нека изречуваат пресуда во приватни спорови и нека ги водат сите одлуки на Сенатот.

Аедилите нека бидат јавни надзорници кои ќе се грижат за цената на житото, за свечените игри, а тоа нека им биде првото скалило за поголем чекор до почеста.

Кенсорите нека ги попишуваат граѓаните според годините, потомството и имотната состојба, нека се грижат за храмовите, улиците, водоводите, државните каси и за даноците; нека го разделат народот во триби а после тоа, нека го поделат според имотот, возраста и

сталежот; нека го проверуваат поколението на коњаниците и пешадијата; нека ги отфрлат неженетите, нека владеат со обичаите на народот и нека не го занемаруваат срамното однесување во Сенатот. Нека бидат двајца и нека ја задржат таа служба цели пет години, а останатите магистрати нека служат една година.

Праеторот нека биде судија кој ќе одредува и ќе изречува пресуда. Нека биде чувар на граѓанското право. Нека бидат толку праетори, еднакви по власт, колку што ќе одреди Сенатот и ќе одобри народот.

Нека бидат двајца со кралска власт и со тоа што ќе наредуваат, пресудуваат и советуваат, нека се нарекуваат праетори, судии и конзули.[7] Во војна, нека имаат најголема привилегија и никому да не се покоруваат. Сигурноста на народот нека биде највозвишен закон за нив.

Иста магистратска служба никој нека не презема, освен ако не поминале десет години. Нека внимаваат на возраста според законот за годините.[8]

Некогаш ако се случи погубна војна или граѓанска неслога, доколку одлучи Сенатот, само еден, но не повеќе од шест месеци, нека ја поседува моќта која ја имаат двата конзула и назначен според поволни пророштва нека биде диктатор.[9] Покрај себе нека го има и витезот кој ќе поседува исти права, како и оној кој ќе биде судија. Нека нема други магистрати.

Некогаш ако нема конзули или диктатори, врховното заповедништво нека го имаат татковците[10] и меѓу себе нека го назначат оној, кој ќе може справедливо да ги избира конзулите во народното собрание.

Магистратите со врховна власт, оние со пониска власт и пратеништвото, доколку така одлучи Сенатот и побара народот, нека заминат од градот, чесно нека ги водат справедливите војни, нека ги пазат сојузниците, нека бидат кротки самите тие и нивните луѓе, нека ја зголемуваат славата на својот народ и нека се враќаат дома со пофалба.

Никој нека не станува легат поради личен интерес.

Оние десетмина, кои народот ќе си ги одреди како поткрепа против непријателската сила, нека бидат негови трибуни и она коешто тие ќе го забранат и ќе му го предложат на народот нека биде непроменливо; нека бидат "свети"[11] и никогаш народот да не остане без трибуни.

Сите магистрати нека имаат право на авспикиј[12] и на судска должност. Од нив нека биде Сенатот. Нивните одлуки нека бидат непроменливи. Доколку некоја власт (дали еднаква или поголема) нешто забрани, тоа нека се чува запишано.

Тој сталеж, без недостаток, нека им биде пример на другите.

Изборот на магистрати, народни одлуки, заповеди и забрани, за време на гласање, нека биде јавен за оптиматите[13], а слободен за народот.

IV

Ако е потребно нешто да се склучи надвор од магистерската служба, народот нека избере кој ќе го направи тоа и нека го насочи како правилно да постапи.

Конзулите, праеторите, диктаторот и витезот нека имаат право да го повикуваат народот[14] и татковците, а исто така и оној когошто татковците ќе го предложат да го изврши изборот на конзулите. Трибуните кои си ги избрал народот за себе нека имаат право да го свикуваат Сенатот и истите нека го предложуваат она, што е корисно за народот.

Она што ќе се случува пред народот и Сенатот нека биде умерено.

Сенаторот кој отсуствува или нека се извини или нека биде казнет; нека говори со мерка и нека ги исполнува интересите на народот.

Нека не му недостасува сила на народот. Поголема важност нека има истата или поголема власт. Ако некој создава збрка, тоа нека биде грешка на извршителот. Оној кој се спротивставува на некоја лоша работа нека се смета за спасоносен граѓанин.

Оние кои постапуваат според законот нека се служат со авспикиј и нека му служат на јавниот авгур.[15] Испитаните предлози нека бидат јавно објавени во благајната. За одделна работа нека се води расправа, но не повеќе од еднаш, за која ќе се известат народот, а тоа ќе им се даде да го направат магистратите и оние, кои не се веќе во јавните служби.

Нека не се предлагаат повластици. За смртната казна на граѓаните нека не решава никој друг, освен најстарото народно собрание и оние, кои кенсорите ги сметаат за дел од народот.

Нека не земаат дарови и нека не ги даваат ниту кога бараат, ниту кога добиваат некоја должност, а ниту пак по нејзиното завршување. Ако некој прекрши нешто од тоа, нека добие соодветна казна.

Кенсорите нека ја зачувуваат вербата во законите и нека бидат известувани од оние, кои не се во јавните служби и нека бидат подеднакво искрени кон законот.

На глас го прочитај законот: отстапете и ќе заповедам да ви се дадат штичките за гласање.

Белешки:

* Преведено според: CICERO, *DE LEGIBUS*, William Heinemann LTD, London & Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, MCMLXI.

[1] Атик тука мисли на епикурејците, каде што и самиот припаѓал.

[2] Magistratus - служба на магистер, магистратско тело.

[3] Кикероновото мислење за најдобро државно уредување е изнесено во шест книги именувани како *Држава*.

[4] Харонда - законодавец од Сицилија кој живеел околу 500 г.п.н.е.

[5] Титани - шесте синови на Уран и Гаја, кои го лишиле својот татко од престолот, но подоцна од Севс биле фрлени во Тартар.

[6] Се мисли на непослушниот граѓанин.

[7] Praetor: praeire, iudex: iudicare, consul: consulere.

[8] Lex Villia Annalis - со овој закон се определувала возраста за стапување во државничка служба.

- [9] Magister populi.
- [10] Сенатот.
- [11] Sanctus - неповредлив, возвишен, почитуван, достоен.
- [12] Auspicium - набљудување птици и гатање според нивниот лет.
- [13] Optimates - аристократи.
- [14] Народното собрание.
- [15] Гатач кој претскажувал според летот на птиците.